

Posudok na habilitačnú prácu Mgr. Rostislava Niederleho, PhD.

Pojmy estetiky: analytický prístup

Ako svoju habilitačnú prácu predložil R. Niederle monografiu z analytickej estetiky, v ktorej využíva postupy a princípy vlastné analytickej filozofii. V rámci analytickej filozofie sa prvoradý dôraz kladie na jasné vymedzenie pojmov, konceptuálnu analýzu, prehľadnú a korektnú argumentačnú líniu. V posudzovanej práci sú všetky tieto zložky prítomné, čo možno považovať za veľký klad práce.

Habilitačná práca R. Niederleho je po obsahovej stránke veľmi bohatá, a to aj vďaka tomu, akým spôsobom ju autor usporiadal a tematicky zameral. Mapuje v nej základné estetické pojmy, a to najmä na báze kritických analýz rôznych explikácií a definícií, ktoré sa v literatúre navrhli. Jednotlivé kapitoly sú tak prehľadom hlavných argumentov z analytickej estetiky, ktoré autor spravidla podrobuje dômyselnej a kritickej analýze. Osobne považujem tento prístup za výborný, keďže pri spoznávaní estetických pojmov sa čitateľ zároveň oboznámi aj s jednotlivými teóriami, ich pozitívami aj negatívami, tézami, ktoré prešli skúškou času, ale aj tézami, ktoré sa ukázali ako neprijateľné. Na relatívne malom a kompaktnom priestore je tak obsiahnutý výklad prakticky všetkých pojmov, ktoré sú v analytickej estetike podstatné. Treba však dodať, že takáto obsahová bohatosť a rozmanitosť nie je na úkor dôslednosti analýz, ich hĺbky aj šírky. Je to skôr naopak: Autorovi sa vďaka tomu, že zvolil dobrú metodiku, podarilo v koncíznej a prehľadnej podobe zhrnúť argumentáciu, čo mu umožnilo urobiť presnú analýzu jej predpokladov a dôsledkov.

Keďže ide o prácu z analytickej estetiky, R. Niederle sa venuje najmä analytickým autorom z 20. storočia, no významný priestor majú aj klasickí predstavitelia ako Platón, Aristoteles, David Hume, Alexander Baumgarten či Immanuel Kant. V zásade sa v práci nachádzajú dva typy kapitol. V kapitolách jedného typu, ktorý v práci dominuje, autor postupuje tak, že jednotlivé estetické pojmy objasňuje na základe kritickej prezentácie doterajších diskusií k vymedzeniam týchto pojmov. Tieto kapitoly fakticky prezentujú určitý historický prehľad danej témy. V kapitolách druhého typu postupuje tak, že sám navrhuje vymedzenia týchto pojmov na základe relevantných vecných analýz. Netreba však získať dojem, že v kapitolách prvého typu je autorský vklad R. Niederleho malý alebo zanedbateľný. Vôbec nie. Preukázal v nich svoju kompetentnosť pri kritickej analýze rôznych teórií a téz, historický výklad dopĺňa rôznymi návrhmi, ako k danej téme pristupovať, poukazuje na obmedzenia a iné nedostatky analyzovanej definície či, naopak, poukazuje na jej pozitívne stránky v porovnaní s konkurenčnými návrhmi. V niektorých kapitolách sa mi síce zdalo, že z autorovej argumentácie ešte nie je celkom zrejmé, ku ktorej strane v prezentovanej diskusii by sa sám prihlásil a aké vymedzenie príslušného pojmu by bolo preňho uspokojivé, no tento aspekt v dostatočnej miere vyvažujú autorove analýzy diskusií, ktoré sú, ako som už naznačil, veľmi obsažné. V každom prípade by kvalitu práce ešte viac zvýšilo, keby sa autor v týchto kapitolách jasne prihlásil napríklad k tomu, že súhlasí v danej veci s tézou či vymedzením filozofa X (s určitými výhradami, modifikáciami, či bez nich). Fakt, že návrh filozofa X sa v príslušnej kapitole diskutuje ako posledný, a fakt, že R. Niederle ním končí danú tému, ešte neznamená, že je aj ochotný prijať to, čo X navrhuje.

Habilitačná práca R. Niederleho pozostáva z trinástich hlavných kapitol, v ktorých sa diskutuje o trinástich významných a zaujímavých témach analytickej estetiky. Na konci autor ešte pripája vlastný preklad klasickej Humovej práce „O měřítku vkusu“. Pokiaľ to môže posúdiť, ide o veľmi vydarený preklad, ktorý výborne dopĺňa vlastnú autorovu prácu. Úvodnú kapitolu, trochu netradične, venuje autor vymedzeniu pojmov, ako je argument, správnosť argumentu, platnosť argumentu, deduktívny, resp. nededuktívny argument atď. Nejde teda o kapitolu z estetiky, ale pre čitateľa je veľmi užitočná, keďže sa v nej prezentujú základné pojmy, ktoré v autorovej metodike výkladu v ďalších kapitolách hrajú významnú úlohu. Potom nasledujú kapitoly rozoberajúce pojmy estetiky ako krása, vnútorná hodnota, superveniencia a reprezentácia. Okrem toho autor vymedzuje úlohu umeleckej kritiky a zaoberá sa ontológiou umeleckého diela. Záverečné štyri kapitoly fakticky nadväzujú na kapitolu o reprezentácii a predstavujú dominantné prístupy k tomu, aké fakty má umelecké dielo ako umelecké dielo reprezentovať; rozoberajú sa koncepcie ako formalizmus, eticizmus, autonomizmus či kognitivismus.

Teraz prejdem k niektorým čiastkovým výhradám či pripomienkam.

1. Na s. 15 R. Niederle vymedzuje pojem nededuktívnej správnosti, resp. nededuktívnej platnosti. Domnievam sa však, že nejde o uspokojivé definície. Argument má byť nededuktívne správny vtt existuje neprázdna množina možných svetov, v ktorých sú jeho premisy aj záver pravdivé. Túto podmienku však spĺňa akákoľvek množina empirických výrokov. Preto by napríklad argument, v ktorom je premisou veta „Brno je mesto“ a záver veta „Vltava je rieka“, bol nededuktívne správnym argumentom. Podobná výhrada sa dá uviesť aj v prípade pojmu nededuktívnej platnosti. Okrem toho je dôsledkom aj to, že každý deduktívne správny (platný) argument je zároveň nededuktívne správny (platný), a teda každý deduktívny argument je aj nededuktívny, no množina nededuktívnych argumentov by mala byť skôr doplnkom množiny deduktívnych argumentov.

2. Na s. 16 sa tvrdí, že „kvalita induktívneho argumentu [je] priamo umerná výši pravdepodobnosti záveru“. Len poznamenávam, že stanovenie pravdepodobnosti nejakej vety je mimoriadne ťažký problém, keďže závisí od faktorov, ako sú napríklad vstupné pravdepodobnosti atď., ktoré sa nedajú bez problémov určiť. Vzápätí autor uvedie, že „pravdepodobnosť záveru správneho deduktívneho argumentu je maximálna, je totiž rovna 1“. Namiesto správneho deduktívneho argumentu by tu autor mal zrejme hovoriť o platnom deduktívnom argumente, keďže správny deduktívny argument umožňuje, aby jeho záver bol nepravdivý, teda jeho pravdepodobnosť môže byť minimálna, t. j. rovná 0.

3. Na s. 39 autor, zrejme neúmyselne, tvrdí kontradikciu: Tvrdí, že výtvarné dielo je „typ bez tokenů... Dílo je fyzický objekt, nemá jednotlivé rozmnožené instance.“ Vzápätí uvedie: „Typ je totiž totožný s token.“ Dielo je teda typ bez tokenov, ale zároveň typ, ktorý je totožný s tokenom. V tomto prípade však ide len o formulačný, nie vecný problém. Formulačný problém je aj v poznámke 62 na s. 42. Nedá sa totiž korektne povedať, že „dvě díla jsou identická, mají-li...“. Ak totiž ide o to isté dielo (dielo x je totožné s dielom y), tak nie sú dve.

4. Na s. 56 autor tvrdí, že ak by Moorov argument poukazujúci na naturalistickú chybu pri definovaní pojmu krásy bol platný, tak by sa týkal všetkých definícií. Túto poznámku však ďalej neobhaja, takže jej príliš nerozumiem. Prečo by malo platiť, že každý pokus

o definíciu nejakého pojmu pomocou zmyslových vlastností by mal byť naturalistickou chybou? Domnievam sa, že autor tu urobil rýchle induktívne zovšeobecnenie, no neobhájil ho.

5. Nemôžem súhlasiť s autorovým argumentom proti ľubovoľnosti estetických noriem, ktorý uvádza v bode 5 na s. 65. Tvrdí, že keby bola estetická norma ľubovoľná, normy by boli na jednej úrovni a v kritickej praxi by sa nedali používať komparatíva ako „lepší ako“, a teda by sa fakticky nedali porovnávať umelecké diela. Lenže autor tu asi prehliadol fakt, že nech si zoberieme akúkoľvek estetickú normu (a v tomto zmysle ide o ľubovoľnosť), môžeme umelecké diela podľa tejto normy posudzovať ako lepšie než iné diela (a v tomto zmysle nemôže ísť o ľubovoľnosť). Iste, nedáva zmysel vyhodnocovať podľa nejakej normy jedno dielo ako lepšie než druhé, ktoré sa hodnotilo podľa inej normy. Lenže to platí aj v prípade, že estetické normy nie sú ľubovoľné.

6. K explikácii pojmu krásy, ktorá sa uvádza na s. 67, autor doplní, že ju „lze považovat za explikaci platónského absolutního pojmu krásy“. To sa mi však nezdá v poriadku, keďže v danej explikácii sa niečo posudzuje ako krásne vzhľadom na nejakú estetickú normu určitej kategórie. Nemal by však byť platónsky absolútny pojem krásy nezávislý od akýchkoľvek noriem a nemal by byť skôr on sám meradlom krásy?

Uvedené pripomienky sú marginálne a celkovú úroveň práce nijako neznižujú. Na záver by konštatujem, že posudzovaná habilitačná práca R. Niederleho má veľmi vysokú úroveň a **spĺňa** všetky kritériá, ktoré sa štandardne kladú na habilitačné práce. S najlepším vedomím a svedomím komisii odporúčam, aby na základe predloženej habilitačnej práce bol Mgr. Rostislavovi Niederlemu, PhD. udelený titul **docent**.

V Bratislave 23. 5. 2011

doc. Mgr. Marián Zouhar, PhD.